

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

LIBRARY

AUG 15 1951

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Naš jezik

НАШ ЈЕЗИК.

nov. serija

НОВА СЕРИЈА

Књ. II — Св. 5-6

БЕОГРАД 1951

2. НЕКОЛИКО ПРИЛОГА РЕЧНИКУ НАШЕГ ЈЕЗИКА

Вршећи различита испитивања српскохрватске лексике, наишао сам успут на извештан број речи или варијаната њихових, које у извесном правцу претстављају значајан материјал. Овде желим изнети један део таквог материјала.

У појединим нашим говорима — и у говорима осталих јужнословенских језика — сачувано је, можда више него што се обично претпоставља, доста старих словенских елемената који су из књижевног језика ишчезли. Може се догодити да се извесна реч потпуно изгуби из употребе и да се замени неким синонимом (исп. очувано у чакавском говору: *otroki* — према књиж. *дѐца*, *lāčan* 'гладан', *zābit* 'заборавити' итд., Т. Ујчић, *Izvjestaj Hrvatske gimnazije u Pazinu* за 1947—1948 и 1948—1949, стр. 54, 72, 55). Али се може десити да је реч очувана у књижевном језику — само са другим значењем (исп. опет у чакавском *besēda* 'реч'; у књиж. јез. *bēseda* значи 'свечан говор'; или чакав. *prīša* 'дошао' према књиж. *пріћи* 'приблизити се', чакав. *navđdila* 'научила' према књиж. *навадиши* 'навићи кога на нешто' итд. — за чакав. исп. поменућу књигу, стр. 68, 55). Најзад, има у нашим говорима образовања која претстављају неку стару разлику према одговарајућим образовањима књиж. језика, нешто што задире у далеку прошлост (исп., например, у Вуковом Рјечнику *оџона* 'vide *ојна*', са старим односом *-rop-*:*-ryp-*; или чакав. *gr̄de* 'ружне', са очуваном старом основном према књижевном образовању са наставком *-ьт̄* или 3 sg. *svīeti* 'светли', са очуваним старим *svēt-*, оба у пом. извештају, 69, 63: исп. рус. *светить* 'светлети' и сл.). Али не само у архаичним говорима него расуто по целој нашој језичкој територији, налазимо оваквих обличких, семантичких или лексичких архаизама.

Напоследку, за неке од таквих архаизама може се показати да су некад били и знатно раширени у јужнословенским језицима, па да су, дакле, доцније потискивани.

Прелазим одмах на изношење овога материјала, азбучним редом.

1. *бљудо*. Вук у Рјечнику бележи за Паштровиће *бљуда* f., *бљудо* п. 'земљан суд за јело', Решетар за Ријечку Нахију *bļūda* 'чинија' (Der štokavische Dialekt, 166), у источној Србији налазимо *блуде*, *блудце* 'чанак' (тимочко-лужнички говор, А. Белић, Дијалекти источне и јужне Србије, Срп. етн. зб. I, 149). У бугарском језику се тако исто каже *blúdo* 'Schüssel' (Бернекер, Sl. etym. Wb., s. v.). RJA бележи *bļūdo* п., почевши од XIV в. (имају је Микаља и Стулић). Као што се види, ова реч — непозната књижевном језику — била је некада врло распрострањена, па се делимично одржала до данас.

Налазимо је и у албанском језику као *blude*, *bludë* 'scodella di legno' (F. Cordignano, Diz. alb.-ital. e ital.-alb., parte albanese-italiana, s. v. blude).

2. *бркаши*. *brkati*—*brčēt* тумачи RJA (s. v. brkati 2) као 'pulsare, horrere, turbare', а налази га само код Белостенца. У Вуковом Рј. налазимо једино *бркаши*—*бркџам* 'in Unordnung bringen, miscere et turbare', а тако исто код Миклошича (Etym. Wb. der sl. Spr. s. berka-) налазимо само овакво или слично значење у разним словенским језицима. У народном говору Скопске Црне Горе постоји *бркам* 'гоним' (Кучевиште, А. Петровић — грађа САН), што показује да је и значење 'гурати, терати' такође старо. Биће са овим у вези и чешко *brk* 'Schwungfeder', *brkati* 'fliegen' (исп. Миклошича, о. с., s. berkü). Значило би да је RJA у праву кад *brkati*—*brčēt* везује за *brkati*—*brkām* (s. v. brkati).

Основно значење ће бити 'гурати' и сл., као што показују словенски језици: рус. *брыкѧть* 'ausschlagen', пољ. *brykać* 'id', *bryknać* 'davonlaufen', украј. *brykdy* 'laufen'; рус. *брукѧть* 'mit den Hinterfüssen ausschlagen, stossen', које Бернекер (о. с., s. v. brykajō) доводи у везу са литавским *brūkti* 'zwängen, mit Gewalt hineinstecken' итд.). Овамо ће ићи и

рус. *брукáть, брухáть* 'werfen', српскохрв. *brûknĕm-brûknuti* 'hervorbrechen', словеначко *brúhati* 'auswerfen, speien' и сл., иако Бернекер (о. с., s. v. *brukaјо*) не везује ове две групе, него за последњу допушта да је сродна са *bruja* 'Strömung' итд. Као што се види, бар у јужнословенским језицима треба, поред *-ги-*, рачунати и са *-гъ-* (тј. *-оџ-*: *-ѡ-*).

3. *врах*. Још Миклошич је ст. сл. *врѡхъ* 'trituration', буг. *vrah*, украј. *voroch* 'Haufe', рус. *vorochъ* протумачио према глаголу *врѡштити* итд. (о. с., s. *verch-* 2). Он је (l. с.) показао да реч постоји и у румунском језику: *vrav, vraf* 'Haufe gedroschenen Getreides'; за румунски дијалекат Неготинске Крајине бележи М. Станојевић *vrău* 'гомила' (Срп. дијал. зб. III, 180). У албанском језику *vrah* значи 'гомила, сноп' (в. ЈФ III, 200).

Остаје овде само да наведемо потврду за облик **vrachъ* из наших говора, пошто код Миклошича (l. с.) налазимо за српскохрватски само изведено *vršaj*. Забележене су ове потврде: *вра* т.; рl *врѡве* 'гомила' (Леновац у тимочком крају, М. Станојевић, Срп. дијал. зб. III, 180), *врѡ* 'вршај', 'кад се снопови поређају на гомилу' (М. Станојевић — грађа САН), *врѡ* [тј. *vřa*] 'гомила' (тимочко-лужнички говор; Врање, А. Белић, о. с., 305), *на врау* 'на гомили' (Ј. Хаџи-Васиљевић — грађа САН), *вра* 'вршај' (Сретечка Жупа код Призрена, М. Симић — грађа САН). Као што се види, реч је позната у широкој области призренско-тимочких говора.

4. *гвириѡти*. Вуков Рјечник има *гвѡриѡти* - *гвѡрѡм* 'die Augen worauf fest halten, oculis defixis' и *гвѡраѡти* - *гвѡрѡм* 'vide гвирити'. Бернекер српскохрватско *gvĕrĕk* 'schielend; blödsichtig' и код Стулића *gveriti* 'schielen' изводи од тал. *guercio* 'schielend, schief blickend', али за *гвириѡти* каже да јако потсећа на литавско *žvairas* 'schielend', *žvairĕti* 'schielen', само да је тешко објаснити словенско *g-* према литавском *ž-* (о. с., s. v. *gvĕrĕk*).

О српскоме *гвѡриѡти* (и *гвѡриѡти*) говори А. А. Шахматов (Очерки древн. периода ист. русскаго языка, Петроградъ 1915, 36) и пореди га са истим литавским речима. Да би

оправдао словенско *g-* према литавскоме *ž-*, он наводи рус. дијал. *иверста* ‘крупный песокъ, гравіи’ и сл., којем опет одговара литавска реч са почетним *ž-*: *žvirgždas*. Шахматов (l. c.) узима такође у обзир пољско *gwiazda* према рус. *звезда*, српскохрв. *звезда*, па претпоставља у свим овим речима спирант **γ*, из којег би се развило са једне стране *z-* а са друге *g-*¹⁾.

Без обзира на Шахматовљево теорију о општесловенскоме **γ* (које би и по постању одговарало безвучноме *x*) — факат је да имамо не само у *zvězda*: *gvězda* алтернацију *z-*: *g-*, него и у друге две поменуте речи са почетним *gv-*.

Са руским *иверста* ‘крупный песокъ’ тачно се слаже српскохрв. *зврџи* т. ‘мекан камен, од кога се кад се стуче мијесе цријепње’ (у Црној Гори, Вуков Рј.).

Тако исто поред *звѣриши* у Београду се говори и *звѣриши* ‘гледати са полуотвореним очима; гледати кроз полуотворена врата или прозор’; на Косову се говори *ѣр-свѣрѣш* (Елезовић, о. с., s. v.); код Вука имамо *звѣраши* ‘*scheu umherblicken, ravide circumspicio*’ (Рј., s. v.).

Према томе, за *звѣриши* нема разлога претпостављати талијански утицај.

5. иба. Општесловенско *gyb-/gub-* има углавном два значења: а) гинути, б) нестајати. Иако је у српскохрватском језику варијанта *gyb-* углавном уопштена код првог значења, а варијанта *gub-* код другог (исп. *ѣнуши*: *ѣбуши*, поред *ѣо-ѣбуши*), ипак имамо забележену и прву варијанту у значењу ‘губити’: код Стулића (само код њега) налазимо за *giba* значење ‘*amissio*’ поред значења ‘*periculum*’ (види и RJA s. v.). Да *gyb-* ‘губити’ и иначе није непознато јужнословенским језицима, показује македонско 3 аог. sg. *se gibna* ‘изгуби се’ (Неволани у Јерејској Македонији, A. Mazon, Contes slaves de la Macédoine Sud-Orientale, Paris 1923, 78, 79), а тако исто и словеначко *izgibati* ‘*verschwinden*’, буг.

¹⁾ Али има и других тумачења; Х. Барић, на пример, код *gvězda* допушта стари индоевропски дублет: **ghnai-*: **ghnai-* (Глас С.К.А. 124, 48—50); други говоре о дисимилацији због *z* у другом слогу, итд.

zaginъ, zagínuvam ‘schwinde dahin’ (Бернекер, о. с., s. v., *gybo*). Исп. и чеш. *hynouti* ‘vergehen’, поль. *ginąć* ‘verloren gehen, verschwinden’ (l. c.).

6. **гrom*. Српскохрватско *громача* ‘Haufen’ Бернекер (о. с., s. v. *gramada*) доводи у везу са санскритским *grāmas* ‘Haufen, Schar...’, са лат. *gremium* ‘Schoss, Armvoll’, ст. енгл. *crammian* ‘anfüllen’ итд. У већини словенских језика овај корен се јавља са проширењем *-ada*: рус. *громада*, украј. *hromáda*, српскохрв. *грамáда* у значењу ‘гомила’ и сл. Али баш у нашем језику очувало се и непроширено *grom-*: парт. асџ. *угромáло* ‘отежало’ (Темска на територији тимочко-лужничког говора, Белић о. с., 590). А такође осим *громача* постоје и друга образовања без наставка *-ada*: исп. код Вука *громџран* ‘велики, незграпан’ (у Црној Гори; рус. *огромный* ‘ungeheuer gross’), *сиромињаши се* (sic!) ‘сурвати се, пасти’ (Црна Гора, Л. Рогановић — грађа САН), *громџати се* ‘падати с лупом’ (РЈА).

Бернекер (о. с., s. v. *gramada*) српскохрватско *гromи́ла* итд. тумачи укрштањем типа *gramada* и сл. са *гromи́ла*; али овде можемо имати и нешто друго: наше *гromџица* исп. са латинским *grūmulus* ‘Haufen’.

И руско *огромный* ‘ungeheuer gross’ неће бити у вези са *гromъ* ‘Donner’ итд., како то узима Бернекер (о. с., s. v. *gromъ*), него је очигледно у вези са овим кореном *grom-* ‘гомила’, како је то овде и претпостављено.

7. *гулиши*. Поред облика са почетним *g-* постоје и облици са почетним *ž-*. Бернекер (о. с., s. v. *gul’o*) тумачи ову варијанту *žul’o*—*žuliti* као аблаутни степен са *-eu-* иза **g-*.

Овде можемо да наведемо неколико потврда да би се видело да је варијанта са *ž-* код нас прилично распрострањена.

У Црној Гори Вук бележи *жулиши* ‘vide гулити’. Код О. Колмана (ЈФ VIII, 270) налазимо: „у Црној се Гори *жули* кукуруз, смоква или кромпир”. И Б. Милетић налази у Црној Гори *жулиш* ‘гулити’ (Црмнички говор, Срп. дијал. зб. IX, 367). На Косову имамо *ожулиш* ‘огулити’ (Елезовић о. с.,

s. v.). Вук за Срем бележи *жуљашти* ‘н. п. гумно, т.ј. мотиком кресати траву по њему’. И у словеначком језику налазимо *žuljenje* ‘Reiben und Drücken’ (в. ЈФ VIII, 271); у руском језику *жулик* значи ‘нож’ (Младенов, Етим. и прав. речн. на бълг. кн. ез., s. v. жуля). Најзад, овамо иде и *жуљ* нашег књижевног језика.

Код Стулића постоје две засебне речи: *xūliti* [= жуљити] ‘mordere, brucciare, frizzare, urgere’ и *xūljiti* [= жуљити] ‘far il callo’.

Основно би значење било ‘грести’, ‘кидати’ и сл. (исп. код Бернекера, l. с., словеначко *gūliti* ‘wetzen, reiben’, украј. дијал. *hūtyj* ‘hornlos’).

Али уз *xūljiti* ‘far il callo’ Стулић даје из Златарића и *xūljenje* [= жуљење] ‘fatica, travaglio, labor, orega’. Истина, одбацујући Вајаново слагање са Стулићевим тумачењем Златарићевог текста, О. Колман (о. с., 271) мисли да је *xūljenje* уствари погрешна транскрипција Златарићеве графије за *живљење*. Али била она погрешна или не, *жуљење* у значењу ‘fatica, travaglio’ и сл. постоји. Сам Колман (ibid., 270) наводи из Црне Горе пример: „Данас сам се *ожулио* кâ коњ!“, где је очигледно значење *ожулио* = ‘намучио’.

Питање је само: је ли *жуљашти* ‘мучити се, радити’ у каквој вези са *жуљашти* ‘гулити, кидати’. Ја мислим — да јесте. Код Колмана налазимо и словеначко *žuljenje* које поред значења ‘Reiben und Drücken’ има и фигуративно значење ‘Ergressungen’. Ова су значења уопште сродна. Исп., например, општесловенско *mozol’ь* ‘жуљ, плик, рана’ итд. са украјинским *mozôl’* ‘schwere Arbeit’ (в. мој чланак у Н. Ј. н. с. св. 3—4, 132)*). А да и варијанта са почетним *g-* има и ово друго значење, показује београдско (вулгарно) *гуљашти* *узбрдо* ‘ићи узбрдо с напором, мучити се пењући се’.

Формална страна не задаје нарочитих тешкоћа. Од првобитног *жул-ашти* (у првом значењу) добили смо *жуљ*, а после од готовога *жуљ* — *жуљашти* (које опет може добити и апстрактно значење ‘тиштати психички’); доцније је *жуљашти* могло добити и значење ‘гулити’ (в. горе Елезовићев при-

*) Исп. такође *цейашти дрва: срце се цеја; кидашти се* ‘мучити се (психички)’.

мер). Варијанта *жулиши* сачувала је оба стара значења. Тако за бајско буњевачко *жуљши* 'гужвати' не можемо са сигурношћу рећи је ли настало преко значења 'гулити' или преко значења 'гњавити, мучити'.

Није јасно је ли у каквој вези са наведеним речима *жуља* 'жеља', које је Решетар забележио из Прчања и које он тумачи од **žudba* преко **žujba* (о. с., 316). Врло је карактеристично да су поменуто *жуљене* код Златарића преписивачи у неким рукописима забележили и као *жуђење* (Колман, о. с., 270, према Вајану) — па макар цело место било погрешно схваћено од преписивача. Није сасвим вероватно да би *жулта*, *жуљене* 'жеља' могло бити у вези по значењу са *жуљене* 'мука, рад'; али ипак се може наћи сличан семантички однос у *шрџиш* 'жудња' према *шрџање*. У томе случају имали бисмо уз једно значење глагола *жулиши* — именицу *жуљ*, а уз друго — именицу *жуља*.

8. *жушати*. Бернекер (о. с., s. v. *glъtъ*) каже да је код словенског *glati* итд. индоевропско **gel-*, а свакако и **g^hel-*, па упућује на *žьrъ* — *žerti*.

У српскохрватском језику поред *gu-* налазимо и *žu-*: исп. *жушавица* 'уста' у шатровачком (Ж. Петковић, Језик наших шатроваца, Београд 1928, 32). Овамо свакако иде и *жловрџаши* 'јести', врањско *жљуван* 'безуб' (в. мој чланак у Н.Ј. н.с. I, св. 7—8, 319), а можда и београдско вулгарно *жњуваши* 'јести'.

Код *жушавица* бисмо имали **glъ-*; код друге три речи — *жло-*, *жљу-* (*жњу-*) — група *-ло-*, *-љу-* морала би се тумачити од неког другог аблаутног степена. Осим редукованог степена познат је и степен *-лу-*: исп. *глива* 'гута' (Момина Клисуре код Алексинца, Д. Симоновић — грађа САН), старосрпски *roglitati* 'καταπίνειν', украј. *hlytáty*, старопољски *po-glytać* 'devotare' итд. (Бернекер, о. с., s. v. *glъtъ*). У нашем случају требало би претпоставити неку трећу коренску варијанту, *-лу-*, која се можда налази у чешком *klutati* (l. с.).

Овде је потребно објаснити и сугласник *ž-*; очекивали бисмо место њега или *g-* или **z-*. Вероватно смо имали

*zl > žl, žl гласовним путем (в. о томе код речи *шљука* итд. у моме поменутом чланку, 318—322).

Најзад, што се образовања са *-va-* тиче, исп. *жљуван* са *ливаши*.

9. *дрихаши*. RJA бележи из Дубровника *drihati* 'tvrdo, slatko spravati', а налази тај глагол и код Стулића. Решетар (о. с., 310) такође за Дубровник даје *zadrhati* 'чврсто заспати', П. Шоћ (грађа САН) у Црној Гори налази *дривџш*, *дрифџш*, *дрџфџш* 'спавати'. На Косову, најзад, налазимо *дрњаш* 'чмавати' (Елезовић, о. с., 115).

Још у RJA се наводи рус. *дрихатъ*, чеш. *dřihmati, dřihnati* и сматра се да је истог порекла као и *drijemati*; а да индоевропски језици знају и за образовање без елемента *-m-*, показује санскритско *drāti, drāyatē* 'schläft', грч. *δαρδάνω* 'schlafe' (Бернекер, о. с., s. v. *dřem'o*).

Косовски облик *дрњаш* можда се може поредити са чешким *dřihnati* (само је проблем у чешкоме *h*).

10. *јашка*. Имамо овај материјал: *jätka* 'materija u sirištu' у Крагујевцу (RJA s. v.), *jäška* 'језгра ораха и лешника' (Лепенца, М. Ризнић — грађа САН), *јашка* 'језгра' (средњи Тимок, М. Станојевић — грађа САН), *јашка* 'id.' (Момина Клисура код Алексинца, Д. Симоновић — грађа САН), *jätke* 'mezgra od mlada oraħa' (по Л. Ђорђевићу, RJA).

У бугарском језику имамо *jédka, jьdka* 'Керп' (Бернекер, о. с., s. v. *јѣдгъ*).

Да бугарских варијаната нема, могло би се мислити на корен *ěd-* 'јести'; овако се мора узимати *јѣд-*, које налазимо у *јѣдръ, јѣдро* итд., како и чини Бернекер, који словенске речи доводи у везу са летским *įdrs* 'Керп', грчким *ἄδρος* 'voll, ausgewachsen..., dicht' (=индоевр. **įnd-ro-*); в. код њега s. v. *јѣдгъ*.

То би значило да у *јашка* у Србији имамо један случај промене *јѣ > ја*.

11. *крушиши*. У нашем језику и *крушиши* и *грушиши* има значење 'разбити у парчад' и сл. Пошто у словенским јези-

цима алтернација *k-/g-* не може да се објасни гласовним путем, то је јасно да су у питању две различите речи.

Потврде за ове варијанте:

а) *крүшиши* ‘bröckeln, сагро, н. п. со’ (Буков Пј.), *скрүшиш* ‘скрхати, разбити у парчад’ (Елезовић, о. с., 237);

б) *грушиши* 1) ‘н. п. со, тј. утући је, али да не буде врло ситна, *stossen, tundo*’, 2) ‘јечам. қад хоће да се меље, *enthülsen (durch Schlagen), tundendo siliqua spoliare* cf. грухати’ (Буков Пј.), *сгрушиш* (sic!) ‘скрхати, разбити у парчад’ (Елезовић, о. с., 211), *огрушиши* (Лесковац, Ј. Цветковић — грађа САН), *огрушиши* ‘оронити се (напр. зид)’ (Врање и околина, М. Влајинац — грађа САН).

Јасно је да је прво, варијанта са *k-*, у вези са рус. *круши́ть* ‘zertrümmern’ итд., са чеш. дијал. *kruchý* ‘zerbrechlich’, украј. *kruchýj* ‘id.’, са рус. *крух* ‘Splitter, Stück’, буг. *крућ* ‘Klumpen Salz’ итд. — и да све стоји у вези са грч. *κρόσω* ‘stosse, schlage’, лит. *kriauszýti*, лет. *kráusét* ‘stampfen’ итд. (Бернекер, о. с., s. v. *kruchъ*).

Друга варијанта, она са *g-*, у вези је са српскохрв. *грухаши* ‘mit Krachen schlagen; durch Schlagen enthülsen’, буг. *grúham* ‘zerstosse’, словеначким *grúšati* ‘zerbröckeln’, *grúša* ‘grober Sand, Schotter’ итд. Ако није ономотопејског порекла, могло би бити у вези са лат. *in-gruo* ‘stürze mit Heftigkeit herein, breche herein’, средњедоњонемачким *grus* ‘zerbröckelte Steine, Kies’ итд. (Бернекер, о. с., s. v. *gruchajо*).

Међутим, било је додира између типова *круш-* и *груш-*. Како показује већина словенских језика, *грушиши* је само српскохрватско образовање, дакле ново (рус. дијал. *грухнутъ-ся*, пољ. *gruchnąć* итд., Бернекер, о. с., s. v. *gruchajо*). Напротив, *крушиши* је старо образовање, јер поред *кргчати* налазимо и *крушити* у већини словенских језика: ст. сл. *сх-кρούшити* ‘zerbrechen’, рус. *круши́ть* ‘zertrümmern’ украј., *кру́шты* ‘zerbrechen, zertrümmern’, чешки *круšiti* ‘zerbrechen, zermalmen’, пољ. *kruszyć*, горњолуж. *круšić* ‘zerstücken’ итд. (Бернекер, о. с., s. v. *kruchъ*). То значи да је од *грухаши* наслањањем на *күшиши* постало *грушиши*. Посредник у том процесу био је

свакако деминутивни глагол *грѹшкаши* 'н.п. кошуљу, перући је држећи један крај у рукама лупати доље о камен или о даску на чему се пере, *stossen, tundere*' (Вуков Рј.) — који се могао осетити, изузевши алтернацију *k-: g-*, као деминутив од *крѹшиши* (исп. *дрѹжиши: дрѹшкаши*, где имамо исто образовање и исти акценатски однос).

12. *кукла*. Реч није словенског порекла, али је стара позајмица, јер је има у већини словенских језика. Свакако је од грчког *κὠκλα* 'Puppe', које је прешло и у турски језик (Бернекер, о. с., s. v.). Бернекер је бележи за руски, украјински и бугарски језик; у пољски је ушла из руског; РЈА и за наш и чешки језик.

РЈА вели за ову реч да се данас код нас говори у источној Србији (s. v.).

Овде ћу навести материјал из источне Србије и из македонског језика.

а) *кѹкла* 'лутка' (Ниш, Д. Стојановић — грађа САН), *кѹкла* 'id.' (Пирот, Ј. Николић — грађа САН), *кѹкла* 'id.' (Врање и окол., М. Влајинац — грађа САН), *кукла* 'id.' (у дебарској области, С. Костић — грађа САН), *кукла* 'id.' (Ђевђелија, С. Тановић, Срп. етн. зб. 40, регистар).

б) *кукла* 'хлеб' (у Македонији, С. Костић — грађа САН).

в) *скуклѹл* 'снебивао се, савио се, скупио се' (Пирот, А. Белић, о. с., 594).

Да су ова значења међу собом сродна, показује рус. *кѹкла* 'Puppe' према буг. *kukla* 'Art Kuchen' (Бернекер, l. c.), а тако исто и албанско *kukull* 'беба, лутка' према албанском *kukul* 'мехур, чаура, свилена буба' (Cordignano, о. с., 86).

13. *лигура*. Врло раширена реч у нашим централним и западним крајевима:

лигураши се 'санкати се' (Ужички округ, М. Поповић), *лигѹраши се* 'возити се на лигурама' (Драгачево, Р. Ковачевић), *лигуре* 'мале клизаљке' (Пљевље, Ружичић), *лигуре* 'мале санке' (Сарајево, Фоча, Ј. Поповић), *лигуре* 'справа слична санкама (за вучу сена)' (Дробњац, Пива и Шаранци, М. Томић), *лигуре* 'дрвене клизаљке' (Бос. Крајина, Д. Закић),

лигуре „за вожење камена“ (кнински крај, С. Симић), *лигуре* ‘справа за вучење клада’ (Лика, Ј. Воркапић) — све из грађе САН. У RJA има потврда само из Ужица и Србије (од Љ. Стојановића).

Бернекер (о. с., s. v. *lyža*) наводи рус. *лыжа* ‘Schneeschuh; Schlittenbalken; Barkenkiel’, *лыжва* ‘Art Barke auf dem Dniepr und Bug’, украј. *łyżwa* ‘Schlittschuh’, пољ. *łyżwa* ‘id.; flaches langes Boot’; чеш. *lyže* ‘Ski’ је из руског. Он мисли, насупрот Миколи, да реч нема везе са *lyžica*, него да ће бити од **lyz-* које налазимо у рус. дијал. *лызгать* ‘auf dem Eise gleiten’, буг. *lyzgam se* ‘laufe Schlittschuh’ итд., а које је у вези са лит. *szliūžės* ‘Schlittschuhe’, холанд. *sluiken* ‘schleichen’ итд. Али како онда објаснити српскохрватске облике?

14. *обићи*. Ова реч има поред осталих својих значења и значење: ‘окушати, пробати, прегледати’.

Тако Вуков Рј. бележи *обићи* 3 ‘versuchen, tento, gusto’, у RJA под *obići* имамо ‘vidjeti, ogledati, razgledati’ са доста потврда, у Мостару *obāć, obić* ‘прегледати’ (М. Милас, Rad J. Ак. 153, 88); у источној Србији имамо: *обилази* ‘проба, куша’ (Срез бољевачки, С. Грбић, Срп. етн. зб. 32, 186); *оїбодим* ‘окушам’ (Сврљ. Тимок, М. Станојевић, Срп. дијал. зб. III, 186); *оїдцям* ‘кушам’ (ibid.), ‘осећам’ (у тимочком крају, М. Станојевић, Зб. прил. за позн. Тим. Крај. I, 139). Код облика *оїбодим, оїдцям* имамо уствари **ophodim, *ophađam* (исп. у зап. крајевима *похађашу*; у чакав. говору *prihājāt* ‘долазити’ — у Пазину, поменути изв., 55). И у етимолошком речнику Бернекером под речју *ido—iti* налазимо српскохрв. *obići* ‘umgehen; besuchen; versuchen’. Па ипак, овај развитак глагола *обићи* је секундаран.

Још 1905 године, у своме делу „Дијалекти источне и јужне Србије“, проф. Белић бележи императив *обиц* ‘пробај, окушај’ (Извор-Јаловик у тимочко-лужничкој говорној области, о. с., 179; затим у својој критици књиге О. Брока у Срп. дијал. зб. II, 102) и тумачи га као стари *имберашив* **обвиц* (исп. *вићи*!) од глагола *viděti*. Ово објашњење се потврђује већим бројем различитих дијалекатских облика овога глагола.

RJA *obiditi* упућује на *obići* l h [огледати, окушати, пробати]; уз глагол иду и именице *đbid* 'ogled, проба' (код Богишића — RJA), *obida* 'v. obid' (код Јовићевића — RJA). У Црмници имамо *обидоа* 'пробао' (Б. Милетић, о. с., 305), на Косову *обиднуш*, *обиднуш* 'окусити, пробати' (Елезовић, о. с., s. v.), у Македонији: *обидуваме* 'пробамо, кушамо' (Б. Пуљевски, о. с., 15), **убидешу* 'обићи, посетити; пробати јело' (Ђевђељија, С. Тановић, о. с., регистар).

Као што се види, сви ови облици — или су непосредно од *viděti* (напр. у западнијим крајевима *obiditi: viditi*) или показују да нису постали од *ihū*. Тек секундарно су се — преко императива — везали са глаголом *ihū*; или су добили нарочито образовање.

Овакво тумачење потврђује и материјал осталих словенских језика: осим српскохрватског и македонског језика — нигде иначе *obiti* нема значење 'пробати, кушати' (исп. Бернекера, о. с., s. v. idq).

15. сјекнуши. У источној Србији проф. Белић је забележио *сјекни се!* 'склони се' (Врање, о. с., 642), *усјичкам* 'селим' (тимочко-лужнички говор, о. с., 525). Исп. у западним крајевима *усјекнуши се*.

У Вуковом Рјечнику (s. v. *сјекнуши*) немамо овога значења; али у нашем језику имамо реч *дсека* (исп. Скока у Radu J. Ak. 272).

Са овим речима је свакако у вези рус. *osoka* 'endroit où l'animal est traqué'*) (Миклошич, о. с., s. sek- 1), које Миклошич, уз извесну опрезност, доводи у везу са литавским *sekti* 'folgen' (l. c.).

Основно значење слов. речи би, дакле, било 'ићи унатраг', 'ићи иза неког', 'кретати се кришом некоме иза леђа'. Одавде би било можда разумљиво и значење *сјекнуши* које Вук даје под 2): 'сјекну ме (н. п.) у крстима, т.ј. забоље ме у један пут, *stechen, pungo*', а можда и значења под 1) и 3): '*stechen* (von der Schlange), *pungere*: сјекни ка' змија из круга'; 'сјекну куга, т.ј. удари, појави се, *ausbrechen* (von der Pest), *erumpere*'. Али, свакако, са сигурношћу се то не може рећи.

*) *traquer* = гонити дивљач, правити хајку.

16. *скасш*. Код Вука имамо *скасш* f. ‘н.п. сњежана (кад падне многи снијег), det Fall, casus, lapsus’, у Црној Гори. Семантички однос је стар: исп. код Миклошича (о. с., s. rad-) румунско *zăpadă* ‘Schnee’. Зато неће бити сасвим у праву Е. Бурсие (*Éléments de Linguistique Romane*^a, Paris 1930, 569) кад каже да је промена значења од слов. *zapaďь* ‘chute’ до рум. *zăpadă* ‘neige’ — ствар развитка румунског језика: услова је било већ на словенском терену.

17. *сшрв*.

а) *сшрв* ‘Reste eines vom Wolfe gefressenen Viehes, reliquiae cadaveris’ (Вуков Рј. s. v.); *сшрвина* ‘das Aas, cadaver’ (ibid.), *сшрвиши* ‘н.п. собу, vide кртожити [Unrath machen im Zimmer]’ (у Срему, ibid.), *расшрвилџ се* ‘начинио се неред, ђубре’ (код суботичких Буњеваца, по мојим белешкама), *сшрвиш* ‘правити ђубре, неред’ (Косово, Елезовић, о. с., s. v.), *сшрви*, *сшрвоље*, *исшрви* ‘распе, растури, испросипа’ (Момина Клисура, Д. Симоновић — грађа САН), *посшрвило се* ‘погубило се’ (Заплање, Белић, о. с., 595), *сшрви се* ‘просипа се’ (Књажевац, ibid., 536), *сшрвољ* т. ‘стрмина, стрмна жита’ (Сврљ. Тимок, М. Станојевић, Срп. дијал. зб. III, 191);

б) *сшрво* п. ‘der Haufen vom Sturme abgeschüttelter Früchte; лежи *сшрово* (испод јабука, испод шљива итд.)’ (Вуков Рј., s. v.) *сшрџв* ‘жито, воће кад се проспе, попада’ (Елезовић, о. с., s. v.), *сшрџвиш* ‘изгубиш’ (у тимочко-лужничком говору (Белић, о. с., 536), *исшрџвим* ‘изгубим; кад се на вашару дете изгуби од мајке’ (ист. Србија, М. Станојевић — грађа САН), *исшрџвим се* ‘изгубим се; fig. нестанем, напр. младост’ (Штрпци у ист. Србији, Ж. Стефановић — грађа САН);

в) *шрови се* ‘мре се’ (Округ тимочки, П. Милошаковић — грађа САН), *шровење* ‘губљење ствари’ (ист. Србија, М. Станојевић — грађа САН), *шровија* ‘штета’ (Врање, Т. Димитријевић — грађа САН), *шрова* ‘троха’ [мрва] (Врање и окол., М. Влајинац — грађа САН);

г) *исшрџв* т., *ошићи у исшрџв*: „употребити нешто само да се није куповало узалуд, само да се не баци на ђубре“ (Врање, М. Влајинац — грађа САН);

д) *шрџа* f. 'талог' (Дубица у Хрватској, М. и М. Хрваћанин — грађа САН), *шрџа* 'мрва' (Ср. Тимок, М. Станојевић; Књажевац, В. Станојевић — оба из грађе САН).

Имамо, дакле, *strov-*, *trov-*, *strav-* и *troj-*.

Етимологија ових речи је јасна; али се оне не свODE све на исти тип.

Корен је — општи за све ове речи — слов. **tvr-/ *ter-*, онај који налазимо у *тврж* — *трѣти* (Миклошич, о. с., s. ter-). Из овог значења 'reiben' и сл. развило се значење разноврсних отпадака: исп. пољ. *tryna* 'Feilstaub', српскохрв. *шрџце*, *шрџе*, пољ. *patroch*, *potroch* 'pyłek, drobne okruchy', украј. *tračyna* 'Sägespäne' и сл.

Код типа *střv-* (са депрефиксацијом *trv-*) имамо старину: исп. ст. сл. *стрѣво* 'cadaver', пољ. *ścierw*, рус. *stervo* итд. (Миклошич, l. с.).

Код типова *шров-*, *шрој-* имамо друго образовање, опет старо: *шрова*, *шроја* 'мрва, талог' исп. са Вуковим *шрџа* 'vide мрва', са поменутиим пољским *pa-troch* и сл. и са глаголом *шрџиши*.

Код типа *strov-* имамо вероватно контаминацију варијанте *střv-*, са старим *-v-*, и варијанте *trov-* < *troch-*; али је *trov-* могло постати и накнадно, од *strov-*, исто онако као што је и *trv-* постало од *střv-* (напр. *ис + шровим* > *исшровим* > *ис-шровим* и сл.).

Што се тиче типа *исшрџв*, његов вокализам није јасан.

Као што се види, дакле, овде имамо један широко распрострањени словенски корен (**ter-*); али се он разграно у више праваца, па су се две такве гране поново среле (*trěv-*: *troch-*).

18. *шећи*. Поред својих осталих значења овај глагол значи 'зарађивати': *сшећи* 'зарадити'. Из овог значења се лако објашњава *пошећи*, *зашећи* 'изгубити' (али зашто са оваквим префиксима?), које налазимо у источној Србији: 3 рл. *пошџка се* 'изгубе се, униште се' (Ниш, А. Белић, о. с., 525), *пошџка*, *-ује* 'погуби, ишчезне' (Момина Клисуре, Д. Симоновић — грађа САН), *пошџало се* 'погубило се' (Књажевац, А. Белић, о. с., 592).

19. Шоња. Код Вука: *шоња*, ‘tempestatis genus’, у Црној Гори ‘смрад’, *шдњ*, ‘id.’ у Грбљу; иначе имамо: *шоња* ‘влага, мемла’ (Славонија, Л. Богдановић — грађа САН), *шдња* ‘облак прашине’ (Бачка, Т. Остојић — грађа САН), *шдња* f. ‘влага, мемла’ (Ресава, Т. Бушетић — грађа САН), *шоња* f. ‘тишина у ваздуху, запара пред олују, тиха вода’ (Ресава, Ђ. Мелентијевић — грађа САН).

Је ли у вези са рус. дијал. *твань* ‘Sumpf’, белорус. *тваі* ‘id.’, које Миклошич (о. с., s. v. tvanі) изводи од литавског *tvanas* ‘Überschwemmung’? Можда се догодило и мешање са речју *вдњ*, *вдња*.

20. Шук. И у нашем језику се налази *шук* m. ‘маст на површини јела’ (Врање и околина, М. Влајинац — грађа САН); исти облик и значење бележи се у македонском језику: *шук* ‘маст’ (Бевђелија, С. Тановић, Срп. етн. зб. 32, 240; Галичник, Р. Огњановић — грађа САН; Пехчево — по усменом саопштењу П. Ивића, асистента САН); у Галичнику проф. Белић бележи 1 sg. аог. *нашучиџ* ‘замастих’ (Галички дијалекат, 213).

За остале слов. језике исп. код Миклошича (о. с., s. тј 2), напр., ст. сл. *тоукъ* ‘Fett’, пољ. *tuk*, *tucz* ‘Fett’ итд.

И. Појовић